

Imrik Magdolna:

Requiem egy énekkarért

A Liszt Ferenc Kórus története

Évekig, mondhatnám évtizedekig viaskodtam a gondolattal, hogyan engeszteljem ki azt a nagy művészi együttest, amely ^{körülbelül} kb. egy évtizeden át többnyire nagyszabású produkcióival került bele a magyar zeneélet sodrába, s amelynek én nemcsak énekese, de 1945 után a hatósági megszüntetése tájáig ügyintéző titkára voltam. Ezt a nagy zenei együttest az illetékesek furcsa módon elfelejtették, vagy szándékosan elhallgatták. Jóvátétel legyen részemről a kórus működésének vázlatos története, ~~amely működésével volt kapcsolatos, és~~ ^{úgy, amint az} emlékezetemben, meg a hiányos írásbeli dokumentumokban megmaradt.

Tehát a budapesti "Liszt Ferenc Kórus" vázlatos történetéről lesz szó, leginkább az adminisztráció oldaláról szemlélve, mert a művészeti értékelést majd a korabeli sajtó cikkeiből lehet felidézni. Ez a vegyeskar kis kezdeményezésből, lelkes munkával nőtte ki magát a világjáró nagy karmesterek hangszerévé. Emlékkönyvünk Failoni, Ferencsik, Garaguly, Klemperer, ^{ZENEAKADEMIA} Scherchen, Silvestri, Swarowsky, Bárdos és többször is Kodály elismerő sorait őrzi nagy művek előadásai alkalmából. A kórust Laskó Emil karnagy hívta életre a budapesti helyi-érdekű vasút Tiszti Dalkörének átszervezésével. Ezt a vegyeskart korábban Ádám Jenő zenefőiskolai tanár vezette, de nagy elfoglaltsága miatt megfelelő utódot keresett, hogy lemondhasson. Egy beszélgetésünk alkalmával mint legérdemesebbet, Laskó Emilt jelölte meg és javasolta is az egyesület vezetőségének. A cserét elfogadták, s így lépett Ádám Jenő örökébe Laskó Emil. Az új karmester első dolga volt, hogy a kibővített kórus nevét - nagy Liszt-rajongó lévén - "Liszt Ferenc Kórus"-ra változtatta és nagy zenei programot terjesztett elő. A patronáló intézmény továbbra is a BHEV maradt, annak egyik igazgatója, Dr. Szőke József az elnök, egyik ottani tisztviselője, Dr. Poli Antal a titkár lett. A patronálás csak a karnagy havi fizetését jelentette, a kórustagok mindössze villamosjegy-térítést kaptak az elég sűrűn tartott próbákra. Az együttest kezdettől fogva a magasrendű zene művelése és a megszeretett karmesterével való együttműködés öröme tartotta össze. Laskó a művek interpretálásában min-

dig a legnagyobb ritmikai pontosságra és hangzási tisztaságra törekedett, ismételtgetéseit a kórus sohasem érezte kínzásnak, mosolygós szuggesztivitásával mindenkit magával ragadott, s az egész kórus rajongott érte. Így értek meg előadásra a nagy művek, pedig az előkészítés ^{Laskó} részéről jelentős erőfeszítést igényelt, hiszen a kórustagok zöme nem képzett énekesekből állt, csak jó zenei érzékkel bíró, jó hangú, lelkes amatőrökből. Ez az 1940-től folyó intenzív együttműködés kitűnő teljesítményekre és hasznos repertoárra vezetett. Munkánk eredményességét igazolja, hogy a vezető-karnagyunk mellett más, érdemes magyar, de számos világhírű külföldi vendégkarmester vezénylete alatt is énekeltünk, akik a kórus teljesítménye iránti elismerésüket gyakran írásban is kifejezték.

Kodály tanár úr már a kezdeti időkben felfigyelt a kórus működésére, mert indulásunk is Kodály-műhöz kapcsolódott. A Psalmus Hungaricus a továbbiakban állandóan szerepelt műsorunkon, úgyszintén a Te Deum és Kodály valamennyi a-capella műve. Ugyancsak megtanultuk Bartók Cantata Profanáját, ~~W~~ Négy szlovák népdalt és nőikari darabjait. Műsorunkra kerültek Liszt egyes kórusművei, Bárdos Lajos ~~népdal~~ népdalfeldolgozásai, ~~és~~ madrigálok, de legtöbbször a zeneirodalom reprezentatív műveivel foglalkoztunk: Beethoven IX. szimfóniájával, Händel Messiásával, Bach Magnificatjával, Mozart és Verdi Requiemjével. A hangversenyrendezők sokszor igénybe vették kórusunkat.

Laskó Emilnek e nagy munkában meghatározó volt Kodály szellemi segítsége. A Mester többször megtisztelte jelenlétével előadásainkat, s a nagy műveit nem egyszer saját maga vezényelte. Karmesterünk munkájára az akkori Kultuszminisztérium zenei osztálya is felfigyelt és két alkalommal is ösztöndíjjal küldték ki a salzburgi nemzetközi zenei szemináriumra, ahol világhírű karmesterek osztották meg tudásukat a résztvevőkkel. Furcsa, hogy lexikonjaink nem emlékeznek meg Laskó Emilről /1911-1982/, pedig jelentős zenei pályát futott be. A zene iránti elhivatottsága már a Kecskeméten töltött gyermekéveiben megmutatkozott. Zongorázása olyan technikai fokot ért el, hogy a középiskola elvégzése után Budapestre kerülve Bartók Béla felvette növendékének. De szóljon erről Bartóknak Dohnányi Ernőhöz 1934 július 29-én írt leveléből egy részlet: "...Végül pedig jelentkezni fog még egy bizonyos Laskó Emil. Ezt a tavalyi felvételin felvettem a II. ak.-ba, januárig rendszeren járt órára és nagyon rendszernek bizonyult - mindenestre az előbb felsorolt háromnál sokkal tehetségesebbnek. Jan.-

ban tudócsúcsurut miatt jelentette kimaradását azzal, hogy szept.-ben újra fog jelentkezni. Utólag azonban kiderült, hogy be sem iratkozott, - mert nem volt pénze a beiratási díjra!! Engem erről az iroda nem értesített, ezért én őt januárig jóhiszeműen, de teljesen "szabályellenesen" tanítottam. Csak azért írok erről részletesebben, mert ilyen körülmények közt kérdés, kell-e neki újra felvételit tennie vagy sem. De akárhogyan van is a dolog, melegen ajánlhatom felvételire." /Az idézet kimásolva Vázsonyi Bálint: "Dohnányi Ernő" c. könyvéből. Zeneműkiadó Budapest 1971./ Laskó a zongoratanulmányait mégsem folytathatta, mert a túlbuzgó, de megerőltető gyakorlástól súlyos ínhüvelygyulladást kapott és zongoraművészi ambícióit fel kellett adnia. Hivatásául a karmesteri pályát választotta, s a továbbiakban a Zeneművészeti Főiskola egyházzenei tanszakán folytatta tanulmányait Bárdos Lajos, Harmat Artur stb. tanárok irányításával. A tanszak elvégzése után kántori állást **kapott** a Zuglói Katolikus Egyházközségnél és ott rögtön megszervezett egy kis vegyeskart. Ennek műsorán az akkoriban megújuló zenei szellem érvényesült: ~~az egy-~~házi zenésmise-szolgálat mellett olasz madrigálokat, Kodály és Bárdos a-capella kórusait **ZENEAKADÉMIA** kórus tagja, kora ifjúságomban kerültem a kodályi-partizánértékes zene hatáskörébe, s ez a környezet vitt további nagyobb együttesekbe, mint pl. a ^{Vaszy} ~~Viktor~~ vezette Palestrina Kórusba /egy és fél év/, majd az Ádám Jenő karmestersége alatt működő HÉV Tiszti Dalkörbe. Ez az út vezetett a Liszt Ferenc Kórusba. Aktív énekesként itt ismertem meg a legnagyobb zeneműveket, s lettem szervező munkatársa a karmesternek, Laskó Emilnek.

A Liszt Ferenc Kórus minden hangversenyévadban sokat szerepelt, de a nyári szabadtéri hangversenyeken is évről-évre közreműködött. A tervezett külföldi hangversenykörútját a második világháború lehetetlenné tette, mert a hangversenyélet is két politikai zónára szakadt. Utolsó szereplésünk 1944 március 10-én Bach: Magnificat oratóriuma volt Hermann Scherchen karmester vezényletével. A német megszállást követő nyilas-érában Sámy Zoltán új operaházi igazgató bekérte Laskó Emilt és az operaházi karigazgatói állásra akarta alkalmazni, de karmesterünk az ajánlatot visszautasította. A Liszt Ferenc Kórus történetének első szakasza ezzel le is zárult.

nyes útlevelel Svédországba utazott, hogy hasznos kapcsolatot teremtsen az ottani ~~F~~ilharmonikusokat vezető magyar származású karmesterrel, Garaguly Károly hajdani Hubay-növendékkel. Laskó ebből az utazásából nem tért vissza kórusához. Itthon kilátástalannak látta jövőjét, komoly ajánlatokat nem kapott. Kezdetben döbbenten kérdeztük egymástól: hogyan tovább? A bizonytalanság azonban nem sokáig tartott, a közeledő hangversenyévad is vezető-karmestert követelt. Sikerült is találnunk egy fiatal tehetséges vezetőt Szőke Tibor személyében, aki a MÁV Szimfonikus Zenekar élén állt és szívesen vállalta megbízásunkat.

Szőke Tibor jól beilleszkedett együttesünkbe, a kórossal jól megtalálta a hangot és közös munkánkból a továbbiakban sok szép koncert született. Az egyik legemlékezetesebb hangversenyünkre Bécsben került sor, ahol 1947 nov.13-án Bartók: Cantata profana-ját és Kodály: Psalmus Hungaricus-át adtuk elő a "Musikvereinsal" egyik hangversenytermében a MÁV Szimfonikus Zenekarral, Udvardy Tibor és Littassy György szólistákkal. Az egész szinte hihetetlen volt! Abban a háború utáni nehéz helyzetben egy lerombolt ország amatőr énekkara és egy vállalat által fenntartott zenekar, összesen kb. 200 fő külföldre mehetett! A nemzetközi zónára volt osztva és a "Musikverein" az orosz zónában volt, kiutazásunkhoz budapesti orosz engedély is kellett. A kórusban felmerült a kérdés: ezt ki intézze? Az orosz katonai hatóság ismeretlen hely volt, az engedély kieszközléséért nem versengett senki. November 12-én kellett volna indulnunk, s a beadványunkra 11-én még nem volt engedélyünk. Személyes utánjárásra nekem kellett vállalkoznom, s meg kell mondjam: a szovjet hatóság rendkívüli udvariasságot és készséget tanúsított. Mivel oroszul nem tudtam, tolmács segített. A kérés megindokolása után többórás várakozás következett, majd jött a siker: 16^h kor kezemben volt az engedély! Délután 17^h-ra visszaérkeztem a próbahelyiségünkbe, ahol karmesterével az egész kórus remegve várta visszatérésemet, és se szemének, se fülének nem akart hinni, hogy eredményes voltam. Nagy elismerést kaptam.

Másnap indulhattunk Bécsbe. A hajdani császárváros szörnyű állapotban volt, a háború rombolása még nagyon látszott, és nagy volt az éhezés. A koncert impresszáriója egy "Kallay hangversenyiroda" volt, s az épen maradt patinás, gyönyörű hangversenyteremben telt ház fogadta a kórust, soraikban az ott élő magyar művészeket kívül

/Koréh Endre a bécsi Operától, Réthy Eszter férje: Imre Vince, a protokoll stb./ ~~szóke Tibor~~ megjelent a számunkra legfontosabb személy, Wilhelm Furtwängler, a nagy karmester. Sikerünk a két nagy magyar művel óriási volt, a közönség az ~~együtttest~~ Szóke Tibor karmesterrel együtt sokáig ünnepelte. A bécsi sajtóigen elismerően írt a hangversenyéről.

Az 1947/48-as években, 1949 nyaráig rendkívül sok szereplésünk volt. Ez időszakban Otto Klemperer tíz alkalommal vezényelte Beethöven IX. szimfóniáját, s a korabeli kritikák ékesen szólnak nemcsak a nagy karmesterről, hanem kórusunk teljesítményéről is. Hasonlóan rendkívüli sikert ~~aratótt~~ 1947-ben a Laskó Emil által Stockholmban szervezett hangversenyünk, amelyen Garaguly Károly, a svéd Filharmónia vezető karmestere Bartók Cantata Profana-ját vezényelte. Garaguly, a hajdani Hubay-növendék a következő évben is vendégkarmesterünk lett, amikor Verdi: Requiem-jét dirigálta kórusunknak.

A nagy koncertek mellett egyéb szereplésekre is mód nyílt. Tóth Aladár, ~~Állami Operaházunk~~ akkori igazgatója megállapodott Szóke Tibor karnagyunkkal, hogy a Liszt Ferenc Kórus tagjaiból 60 személyt /szoprán, alt, tenor, basszus/ szerződött az operai kórus felerősítésére. Így történt az **ZENEAKADÉMIA** on keresztül Verdi: Othello-

jában és Aida-jában, továbbá ~~Muszkij~~ **LISZT MŰZEUM** ~~Borisz Godunov-jának~~ minden előadásán énekeltünk. A honorárium nem a kórusnak, hanem a közreműködő énekeseknek járt. Szereplésünk csak azért tartott a fenti időszakáig, mert az Operaház szakszervezete nemcsak a betolakodott idegeneket kifogásolta, hanem még a szerény fellepti díjat is.

Sok szereplésünk ellenére a kórus anyagi helyzete ingadozó volt. Az alapvető problémát az jelentette, hogy a HEV mint patronáló egyesület, megvált tőlünk és egy ideig anyagi és társadalmi vonatkozásban a levegőben lógtunk. Mivel ezt az állapotot nem lehetett tartósítani, Szóke Tibor és Hettyey Gyula tárgyalásokat kezdett a Közalkalmazottak Szakszervezetével, amely már saját szinfónikus zenekart működtetett. Sikerült is egyezsége jutnunk és 1947 elején már, a nevünk megtartásával, szakszervezeti énekkar lettünk. Anyagi vonatkozásaink tisztázódtak: lett állandó próbahelyiségünk, fizették a karmesterünket, aki a zenekarral együttműködve folytatta a nagy művek előadásait. Engem, a kórus titkárát szintén havi fizetéses állományba vettek, s a kultúrosztályon bővülő munkakört kaptam. Kórus-titkári minőségemben megerősítettek és Tordai Judit mellett hangversenyeket, kultúresteket szerveztünk, ezeken konferáltam, énekelttem kórusban, szólóban, - ahogy éppen adódott.

Számos vidéki város kulturális rendezvényeibe is bekapcsolódunk, főleg esztrád-műsorokkal, amelyekben volt kórus, szóló, vers és próza. Ezeken mindig a Liszt Ferenc Kórusból alakult kamarakórusunk szerepelt, amelynek karmestere Darázs Árpád volt. Mind a nagy-együttes karnagyának, mind a kamarakórusának közös ars poeticája volt: ~~mind~~ a zenei értékek becsülésével és a jó ízlés érvényesítésével állították össze ² műsor¹ számait s ~~ezek~~ a kulturális osztályunk is egyetértett. Emlékezetes ebből az időből, hogy a Liszt Ferenc Kórus 1948-ban az országos szintű kulturális verseny első díját is megnyerte, s erről egy csoportképünk is fennmaradt.

1949-et írtunk már, amikor a nyár folyamán Szőke Tibor karmesterünk minden előzetes jelzés nélkül külföldre távozott, és nem tért vissza. Újabb megrázkódtatás érte tehát a kórust, de a válság szerencsére rövidesen megoldódott. A szakszervezet kulturális osztályának vezetője, Tordai Judit talált egy tehetségesnek tartott fiatal karmestert Melles Károly személyében, akit le is szerződtetett. A kórus gyanakodva fogadta a nagyon fiatal, a főiskolát éppen végzett karmestert, de a kezdeti nehézségeket rövidesen leküzdötte az igazi tehetség ereje. Ezt a kórus megérezte és fokozatosan kialakult a jó együttműködés. Bemutató hangversenyt a sajtó egy kiváló új karmester felfedezéseként méltatta 1950 februárjában, s a műsor elhangzása /Schubert: V. szimfónia, Smetana: Moláva, Kadosa: Terjed a fény, kantáta/ felsőfokban dícsérő kritikát kapott. Egy későbbi koncertjéről érdemes részletesebben megemlékezni. ~~Melles Károlyt a sajtó is dicsőítette, hogy igazán szellemi életben állt. A Közalkalmazottak Szakszervezetének rendezésében a Zeneakadémia nagytermében előadtuk Kodály: Psalmus Hungaricus-át. Ez abban az időben már nem volt veszélytelen, mert Kodály a politikai közéletben mellőzött lett és hogy nagyobb kellemetlenségek nem érték, azt az ország lakossága nagy rokonszenvvel, de főleg a külföld felé sugárzó szellemi erejének köszönhette. A Zeneakadémián megtartott hangversenyen ott volt mindenki, aki a szellemi életben számított; a Kodály-názaspár ott ült az első sorban, s a mű elhangzása után hosszú-hosszú ideig zúgott a taps, - az ország véleménye. Nagy kiugrás volt ez a fiatal karmesternek is, a kórus pedig újra bizonyította, hogy a karmesterváltozások után is talpon tud maradni. Az elragadtatott kritikát Junász Frigyes írta az Eneklő Nép-ben /1950 jún./ és igen magasra értékelte a karmestert, a szólista Simándy Józsefet és a Liszt Ferenc Kórust.~~

Karmesterválságai ellenére a Liszt Ferenc Kórus szerencsés volt a zenei vezetés szempontjából. ~~Mindhárom~~ karmestere: Laskó Emil, Szóke Tibor és Melles Karoly jóízű, széles zenei látókörű és energikus egyéniség, aki precíz betanító munkájával és kitűnő karmesteri képességével nívón tartotta és a legnagyobb zeneművek tolmácsolására minden alkalommal fel tudta fokozni az énekkar teljesítő-képességét. Mindhármuk egyénisége varázsos volt és a bennük rejlő szuggesztivitás a kórus minden tagját magával ragadta. Laskó Emil, a Stockholmi Királyi Operaház korrepetitora, majd karmestere lett, számos világhírű énekesnek, hangszeres művésznak és egy svéd női tánc-együttesnek a zongorakísérőjeként bejárta a világot. A svéd Királyi Operaház nyugdíjasa ~~lett~~ és 1982-ben hunyt el. Szóke Tibor külföldi pályafutásáról nem értesültem. Melles Károly is külföldre került, világhírű karmester lett, ma is működik, Bécsben él.

Nekem mindhárom karmesterünkkel jó munkakapcsolatom volt. Zenei elveikkel azonosítani tudtam magamat és szakmai kívánságaikat mind a kórus, mind a közigazgatás felé képviseltem. A már említett titkári teendőim mellett résztvettem a műsortervezésben, ennek kivitelezésében és a ~~jövedelmek~~ **ZENEAKADÉMIA** LISZT MŰZEUM ~~hozzájárulásában~~. A kórus és a zenekar a Szakszervezet működésének legszembetűnőbb eredményeit hozta.

Már 1950-et írtunk, amikor az 1948-as fordulat baljós következményei kezdtek jelentkezni. Ami velem történt, az csak előjátéka volt annak az eseménysorozatnak, amely mint politikai szükségszerűség, az egész közalkalmazotti szakszervezetet átalakította. Amikor a kórus még teljes működésben volt, állásomból 1950 májusában elbocsátottak azzal, hogy ha "megszakítok minden kapcsolatot a zenei élettel, muzsikuss kollégáimmal, barátaimmal, a kórustagokkal, akkor elhelyeznek egy más ~~munkakörbe~~, - ellenkező esetben semmi támogatásra sem számíthatok". Az ok pedig az volt, hogy vőlegényemet /ma férjemet/ közvetlenül a házasságkötésünk előtt, 1949 szeptemberében koncepció perbe fogták és feljelentés kötelezettségének elmulasztása címén négy évre elítélték. Meg kell jegyezmem azonban, hogy letartóztatása után még nyolc hónapon át a szakszervezet dolgozója maradtam, bár tudtak az esetről, de főnökeim emberségesek voltak. Később azonban jött a felső átrendezési parancs: a "gyanús személyeknek", pártonkí-vülieknek, továbbá a szociáldemokratáknak menniük kellett a szakszervezetből. A nekem kínált feltételeket el kellett fogadnom, ha nem akartam rokoni eltartásra ~~maradni~~ ^{szorulni}. Egy gyár számlázási osztályára

kerültem, ~~számos életem során töltöttem le~~ gépirónói minőségben, ami a régi munkakörömhöz képest nagy visszaesést jelentett.

Itt hagyom abba emlékezésemet, amely a Liszt Ferenc Kórushoz kapcsolódik. A viszonyoktól megfélemlítve a vállalt tilalmakat betartottam, s így nincsen tájékozottságom róla, hogy az énekkar rövidesen hogyan és miért bomlott fel. Az utolsó karmestere is külföldre került, folytatva a magyar értékek szétszóródását. A kórus egy évtizeden keresztül szolgált a magyar zeneéletet oratóriális ~~zenei~~ meneművek előadásával, és nagy repertoárjával hiteles szócsöve volt a nagy alkotóknak. Negyven éve némult el, s azóta nem esett szó róla sem zenekritikákban, sem a magyar zenetörténetben, de nem emlékeznek rá a lexikonok sem. Legyen ez az írásom a Requiem fölötte.

Ezt az írást, mint a közel múlt magyar zenetörténete egy kis példányát az arra legilletékesebb Liszt Ferenc Emlékműzeumnak adom ezzel a kéréssel, hogy őrizze meg archívumában a megértőbb utókor számára!

Sompas-Schiffert György
Ivrik lapdruha

Bp. 1990. IX. 27.